

ОЦІНКА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: НАПРЯМИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Вивчено існуючі методики аналізу оборотних активів, розроблено рекомендації щодо покращення аналізу оборотних активів на підприємствах машинобудівної галузі з метою ефективного управління

Постановка проблеми. Оборотні активи для будь-якого підприємства є основним ресурсом для забезпечення його діяльності. Це зумовлюється тим, що від їх кількості, якості та порядку формування залежить рівень розвитку підприємства та країни в цілому. На сьогодні, в умовах ринкового розвитку економічних відносин власник підприємства, керівник, головний бухгалтер повинні спрямовувати зусилля на організацію аналітичної роботи на підприємстві як один із основних важелів досягнення ефективності використання оборотних активів, такого як економічний аналіз. Саме дані економічного аналізу сприятимуть прийняттю керівником ефективних управлінських рішень.

На сьогодні розроблено різні напрями проведення аналізу, однак, потрібно визначити їх таке поєднання, яке б забезпечило найповнішу інформацію для прийняття управлінських рішень. Тому пошук нових підходів аналізу оборотних активів є актуальною темою дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За часів радянської системи була розроблена теорія економічного аналізу, яка на сьогодні є основою сучасного економічного аналізу і визнається однією з найкращих більшістю вчених. Але перехід економіки до ринкових умов господарювання поставили перед управлінцем нові вимоги. Визначені перед ним завдання щодо використання оборотних активів повинні вирішуватись швидко, чітко та виважено, що можливо в умовах використання сучасних

комп'ютерних технологій та пошуків нових підходів аналізу оборотних активів.

Загальні питання теорії і практики аналізу активів висвітлені в працях вітчизняних вчених, таких як: Ф.Ф. Бутинець, Г.О. Крамаренко, Л.Г. Мельник, Г.Г. Кірейцев, І.О. Бланк, В.О. Мец, Є.В. Мних, Ю.С. Цал-Цалко та ін., а також зарубіжних: Б. Нідлз, Х. Андерсен, Д. Колдуел, П. Уілсон, Г.В. Савицька та ін.

Однак слід відмітити відсутність узгодженості у підходах щодо аналізу оборотних активів. Кожен автор пропонує свій підхід, який на його думку, найкраще характеризує ефективність використання оборотних активів. Наявність різних підходів до проведення економічного аналізу оборотних активів зумовили актуальність обраної теми.

Мета дослідження. Метою дослідження є ознайомлення з існуючими методиками аналізу оборотних активів і вибір найефективної для забезпечення вимог управління.

Для досягнення поставленої мети необхідно:

- визначити завдання економічного аналізу оборотних активів;
- дослідити інформаційну базу аналізу оборотних активів;
- дослідити процес аналізу оборотних активів в різних літературних джерелах;
- визначити власний підхід до етапів аналізу оборотних активів;
- розробити рекомендації щодо покращення аналізу оборотних активів на підприємствах машинобудівної галузі.

Викладення основного матеріалу. Аналіз оборотних активів є важливим інструментом для забезпечення управління оборотними активами підприємства, що залежить від економічної політики підприємства, яка через свої складові – маркетингову, інвестиційну, цінову та фінансову політики – визначає джерела формування оборотних активів, забезпечує раціоналізацію їх обороту та оптимізацію структури джерел фінансування.

У цілому, аналіз оборотних активів повинен забезпечити дослідження змін за групою однорідних оборотних активів підприємства для вивчення потенційних можливостей підприємства щодо забезпечення самофінансування.

Дослідження стану оборотних активів передбачає використання відповідної

методики. Вимоги системного підходу та комплексного вивчення економіки підприємств реалізуються у структурі методики економічного аналізу, в складі та зв'язках між окремими елементами, їх змісті.

Саме за умови раціонально обраної сукупності прийомів, способів, засобів, що застосовуються в процесі проведення економічного аналізу оборотних активів можна досягти поставленої мети [7, с. 97].

Автори праць з економічного аналізу пропонували свій порядок і напрями проведення економічного аналізу оборотних активів (табл. 1).

Таблиця 1. Етапи аналізу оборотних активів виділені вченими

№ з/п	Етапи аналізу	Автор				
		Бланк І.А. [4]	Крамаренко Г.О. [12]	Мец В.О [14]	Мних Є.В., Ференц І.Д. [15]	Цал-Цалко Ю.С. [17]
1	Аналіз динаміки загального складу оборотних активів	+	-	-	-	-
2	Аналіз динаміки та структури основних видів оборотних активів, оцінка їх ліквідності	+	+	+	+	+
3	Визначеності оборотності оборотних активів до загальної їх суми	+	+	+	+	+
4	Визначення рентабельності та вплив на неї факторів	+	+	+	+	+
5	Визначення джерел фінансування оборотних активів – динаміка їх суми та питомої ваги у загальній сумі фінансових засобів	+	+	+	+	+

На думку І.О. Бланка аналіз оборотних активів повинен починатися з розгляду динаміки загального об'єму оборотних активів, які використовуються – темпи зміни їх середньої суми зіставляються з темпами зміни обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) та з середньою сумою всіх активів, однак від його підходу відрізняються позиції інших науковців. На думку Ю.С. Цал-Цалко, В.О. Меца, Є.В. Мниха, І.Д. Ференца, Г.О. Крамаренка, аналіз оборотних активів необхідно починати з оцінки динаміки основних видів оборотних активів та оцінки їх ліквідності.

Але кожен з проаналізованих науковців не приділяє уваги саме аналізу причин зміни оборотних активів, тобто факторному аналізу зміни в оборотних активах. Необхідність його проведення полягає в тому, що всі явища та процеси господарської діяльності підприємства знаходяться у взаємозв'язку. Кожен результативний показник залежить від різноманітних факторів. А звідси важливим для управління є питання вивчення, вимірювання, аналіз впливу факторів на величину показників оборотних активів.

Характер та цілі використання окремих видів оборотних активів мають суттєві

відмінні особливості [1, с. 269]. Тому на підприємствах з великим обсягом використання оборотних активів виходячи зі специфіки діяльності підприємства розробляються індивідуальні підходи до

процесу аналізу за окремими видами оборотних активів.

Враховуючи потреби управління підприємств машинобудівної галузі, пропонуємо проводити аналіз оборотних активів у наступній послідовності (рис. 1).

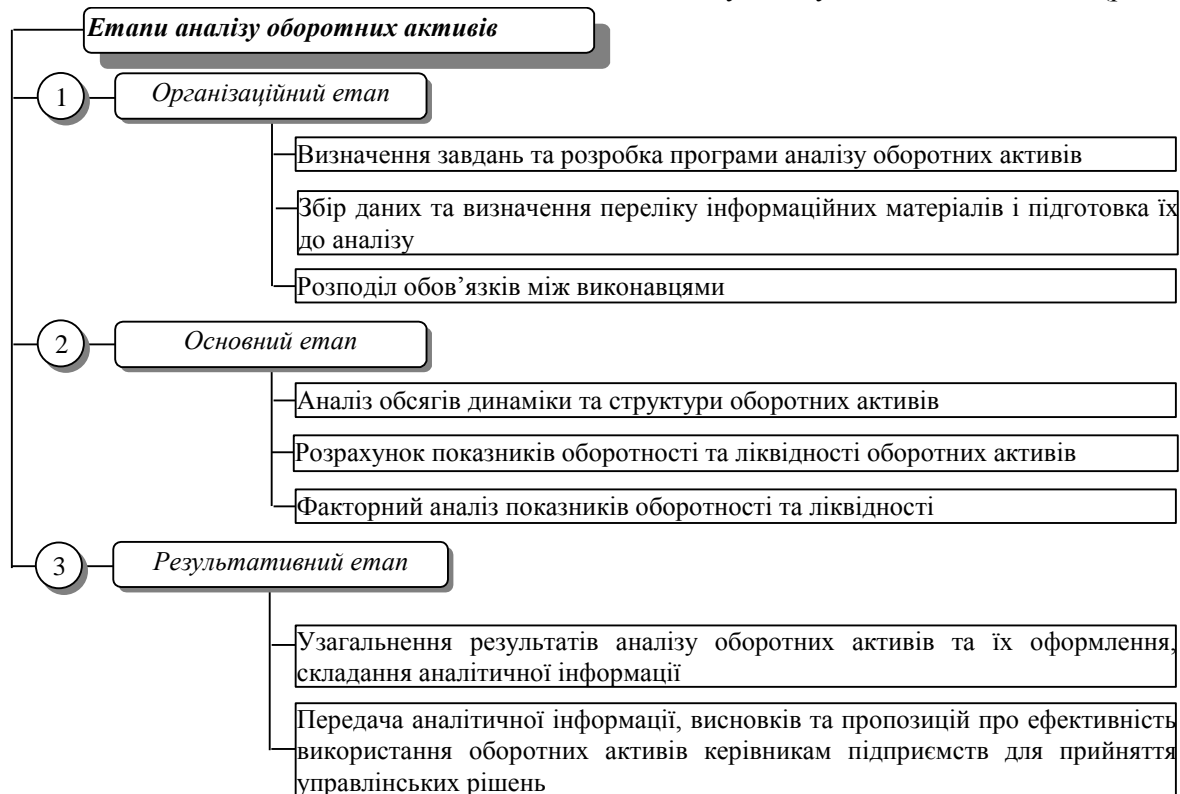

Рис. 1. Етапи аналізу оборотних активів на підприємствах машинобудівної галузі (власна розробка на основі опрацювання даних)

Результати кожного з етапів аналізу забезпечують його якість, повноту та можливість використання в управлінні діяльністю підприємства та всебічно характеризують стан оборотних активів.

Організаційний етап. Необхідність даного етапу полягає в тому, що за умов належної організації аналітичного процесу забезпечується підвищення ефективності господарської діяльності в цілому, а отже, і процесу управління оборотними активами.

Аналітик при аналізі оборотних активів повинен чітко організувати аналітичний процес на підприємстві, передбачаючи відповідну етапність його проведення.

Організаційний етап включає кілька підетапів, а саме:

– визначення завдань та розробка програми аналізу оборотних активів. Розробка

програми економічного аналізу – найвідповідальніший етап аналітичної роботи, оскільки саме на цьому етапі визначають основну мету аналізу оборотних активів, завдання, які повинні бути вирішені для її досягнення, об'єкти аналізу та систему показників, за допомогою яких дається оцінка, встановлюють терміни виконання аналітичної роботи, визначають виконавців.

Пропонуємо підприємствам машинобудівної галузі розробляти програму проведення економічного аналізу за наступною схемою, яка відображає завдання дослідження та зручна у використанні користувачами інформації (табл. 2).

Таблиця 2. Програма проведення економічного аналізу оборотних активів (власна розробка)

№ з/п	Перелік завдань та робіт з аналізу оборотних активів	Період проведення	Виконавець	Номер та назва робочого документу аналітика
1	2	3	4	5

– збір даних та визначення переліку інформаційних матеріалів і підготовка їх до аналізу оборотних активів. Глибина й ефективність економічного аналізу оборотних активів залежать від обсягу та якості інформації, яка використовується в процесі аналітичних досліджень. Саме тому визначення переліку інформаційних матеріалів та підготовка їх до аналізу є важливим для організаційного етапу аналізу оборотних активів. Можливими джерелами інформації для аналізу оборотних активів будуть: первинні документи, облікові реєстри, дані рахунків бухгалтерського обліку, фінансова звітність, крім цього, статистична звітність та інші джерела;

– розподіл обов’язків між виконавцями. Розподіл обов’язків з проведення економічного аналізу оборотних активів повинен бути обґрунтованим. Від того,

наскільки доцільний розподіл, залежить не тільки повнота охоплення об’єктів аналізу, але й виключається можливість багаторазового (різними функціональними службами) проведення одних і тих же досліджень. Це, в свою чергу, сприяє більш ефективному використанню робочого часу спеціалістів і забезпечує комплексність аналізу оборотних активів [5, с. 421].

Пропонуємо підприємствам машинобудівної галузі при організації економічного аналізу оборотних активів розробляти спеціальний “Табель аналітичних робіт” (табл. 3), в якому зазначається повний перелік аналітичних робіт, завдань, а також відповідальні виконавців і співвиконавців за їх виконання.

Таблиця 3. Табель аналітичних робіт (за Ф.Ф. Бутинцем [5, с. 421])

Вид аналітичної роботи	Мета і завдання	Періодичність проведення	Відповідальні виконавці/ співвиконавці	Вихідна інформація					Примітка
				назва	код	термін подання	спосіб подання	користувач	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Групування аналітичних робіт підрозділами у документі наступної форми пропонуємо відображати за структурними (табл. 4).

Таблиця 4. Розподіл завдань економічного аналізу оборотних активів за структурними підрозділами (власна розробка)

Структурний підрозділ	Заплановані види робіт з аналізу оборотних активів	Відповідальний за виконання	Період виконання	Номер та назва робочого документу аналітика
1	2	3	4	5

Основний етап аналізу оборотних активів є аналітичним опрацюванням показників за допомогою технічних прийомів. Вони

включають послідовні й логічно визначені дії, а саме:

- надання показникам порівнянного виразу;
- спрощення цифрових значень;

– вивчення й осмислення опрацьованих матеріалів;

– складання аналітичних розрахунків.

Даний етап економічного аналізу оборотних активів на підприємствах машинобудівної галузі повинно охоплювати такі напрями: аналіз динаміки обсягів і структури оборотних активів, аналіз впливу факторів на використання оборотних активів,

аналіз економії або резервів їх збільшення. Проведення аналізу за такими напрямками надасть можливість оптимізувати управління не лише оборотними активами, але й підприємством у цілому.

Пропонуємо підприємствам машинобудівної галузі проводити аналіз динаміки оборотних активів за допомогою наступної таблиці (табл. 5).

Таблиця 5. Аналіз динаміки оборотних активів підприємства (власна розробка)

Період	Проказник				Абсолютний приріст, в грн.				Темп приросту, в %				Абсолютне значення 1 %							
	Грошові кошти	Дебіторська заборгованість	Запаси	Інші оборотні активи	Всього	Грошові кошти	Дебіторська заборгованість	Запаси	Інші оборотні активи	Всього	Грошові кошти	Дебіторська заборгованість	Запаси	Інші оборотні активи	Всього					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21

Після оцінки динаміки оборотних активів необхідно провести аналіз їх структури з метою виявлення менш ліквідних активів і вжити відповідних заходів.

Аналіз структури оборотних активів можна здійснювати за допомогою наступної табл. 6.

Таблиця 6. Аналіз структури оборотних активів (за Ф.Ф. Бутинцем [7])

№ з/п	Назва показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, в тис. грн.	Відносне відхилення, в %	Пунктів структури
		тис. грн.	Питома вага, в %	тис. грн.	Питома вага, в %			
1	Запаси							
2	Розрахунки з дебіторами							
3	Поточні фінансові інвестиції							
4	Грошові кошти							
5	Інші оборотні кошти							
6	Разом							

Ефективним є аналіз оборотних активів на основі розрахунку системи коефіцієнтів, що відображають різні аспекти діяльності

підприємства та враховують чинники внутрішнього і зовнішнього впливу на стан оборотних активів підприємства (рис. 2).

Рис. 2. Показники оцінки оборотних активів підприємства (схема Ф.Ф. Бутинця [7, с. 242-280] доопрацьована)

Недоліком у використанні зазначених показників є та обставина, що зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки і чисельник, і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюються в часі.

Для вирішення цієї проблеми пропонуємо розраховувати індекс цін, який буде визначається за наступною формулою:

$$I_{ц} = \frac{O_1 \times C_1}{\sum_{i=1}^n O_1 \times C_0} \quad (1)$$

де O_1 – обсяг виробництва продукції у звітному періоді в натуральних одиницях виміру; C_1 – ціна одиниці продукції у звітному періоді; C_0 – ціна одиниці продукції у базовому періоді, n – кількість видів продукції.

Різноманіття факторів, що впливають на показники оборотності та ліквідності оборотних активів, вимагає їхньої класифікації, що у той же час має важливе значення для визначення основних напрямків пошуку резервів підвищення ефективності господарювання.

Фактори, що впливають на оборотні активи, можуть класифікуватися за різними ознаками. Так, виділяють фактори внутрішні і зовнішні. До внутрішніх відносяться фактори, що залежать від діяльності самого

підприємства. До зовнішніх відносяться фактори, що не залежать від діяльності самого підприємства, але які можуть впливати оборотні активи (природні умови, державне регулювання цін, тарифів, податкових ставок, штрафних санкцій).

В процесі аналізу показників оборотних активів необхідно визначити, за рахунок яких факторів сформувався той чи інший показник.

Так, наприклад коефіцієнт покриття визначається як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань. В свою чергу, виходячи з форми № 1 “Баланс”, оборотні активи можна поділити на запаси, розрахунки з дебіторами, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти, інші оборотні кошти, а поточні зобов'язання класифікувати на короткострокові кредити банку, векселі виданні, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, із внутрішніх розрахунків, інші поточні зобов'язання. Таким чином факторна модель коефіцієнта покриття буде мати наступний вигляд.

$$K_n = \frac{OA}{PЗ} \quad (2)$$

$$K_n = \frac{(З + РД + ПФІ + ГК + ІОК)}{(ККБ + ВВ + КЗ + ПП_{ОА} + ПП_{Б} + ПП_{С} + ПП_{ОП} + ПП_{У} + ПП_{ВР} + ПП)} \quad (3)$$

де, K_n – коефіцієнт покриття, $З$ – запаси, $РД$ – розрахунки з дебіторами, $ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції, $ГК$ – грошові кошти, $ІОК$ – інші оборотні кошти, $ККБ$ – короткострокові кредити банку, $ВВ$ – векселі виданні, $КЗ$ – кредиторська заборгованість за

товари, роботи, послуги, $ПЗ_{оа}$ – поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів, $ПЗ_{б}$ – з бюджетом, $ПЗ_{пб}$ – з позабюджетних платежів, $ПЗ_{с}$ – зі страхування, $ПЗ_{оп}$ – з оплати праці, $ПЗ_{у}$ – з

учасниками, ПЗвр – із внутрішніх розрахунків, ПЗ – інші поточні зобов'язання.

В результаті проведення аналізу факторної моделі коефіцієнта покриття, визначаємо ту складову оборотних активів чи поточних зобов'язань, які здійснили найбільший вплив на ліквідність підприємства і приймаємо відповідне управлінське рішення.

Результативний етап. Використання результатів аналізу оборотних активів – важливий етап завершення аналітичної роботи, що зводиться до виконання розроблених у процесі аналізу конкретних пропозицій щодо усунення виявлених недоліків, раціонального використання оборотних активів, приймається управлінське рішення щодо удосконалення діяльності господарюючого суб'єкта або його виробничого підрозділу [5, с. 419]

Цей етап включає аналіз результатів ефективності використання оборотних активів з урахуванням дії різних факторів, виявлення резервів, усунення недоліків використання. На цьому етапі розробляють заходи щодо мобілізації невикористаних резервів підвищення використання оборотних активів.

Важливим завданням керівництва є визначення резервів збільшення показників оборотності та ліквідності оборотних активів і розроблення заходів щодо їх мобілізації.

Під резервами збільшення ліквідності та оборотності розуміють кількісно вимірювані можливості їх збільшення шляхом задіяння таких чинників:

зростання чистого доходу від реалізації продукції (зростання оборотності);

зменшення поточної заборгованості (зростання ліквідності оборотних активів);

забезпечення оптимальної структури оборотних активів (зростання оборотності та ліквідності оборотних активів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження, ми зробили наступні висновки:

Автори приділяють значну увагу наступним етапам аналізу: динаміки та структури оборотних активів та оцінці їх ліквідності, аналізу їх оборотності, вивченню

джерел фінансування оборотних активів. Аналіз оборотних активів повинен починатися з розгляду динаміки загального об'єму оборотних активів, які використовуються, адже не всі складові оборотних активів є однаково ліквідними і про це слід пам'ятати при проведенні їх аналізу, а також своєчасно повідомити керівництво підприємства про збільшення частки менш ліквідних оборотних активів у загальній їх кількості.

Авторами не приділяється значна увага факторному аналізу використання оборотних активів.

Аналіз оборотних активів необхідно здійснювати в три етапи: організаційний, основний, результативний.

Розроблені рекомендації щодо покращення аналізу оборотних активів на підприємствах машинобудівної галузі, що сприятимуть чіткій організації та підвищенню ефективності аналітичної роботи.

Перспективами для подальших досліджень є вивчення економічного аналізу оборотних активів за умови використання програмного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандурка А.М., Червяков И.М., Посылкина О.В. Финансово-экономический анализ: Учебник. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. – 394 с.

2. Банківська енциклопедія / Під редакцією д.е.н професора Мороза А.М. – фірма “Ельтон”, 1993. – 327 с.

3. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К.: “Ника-Центр”, 1998. – 480 с.

4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учеб. Курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528 с.

5. Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л.

Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів / За ред. д. е. н., проф. Заслуженого діяча науки і техніки

України Ф.Ф. Бутинця. – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 528 с.

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах Т.2 /Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952 с.

7. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. // За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 680 с.

8. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво “Центр Європи”, 1997. – 576 с.

9. Зайцев Н.Л. Економіка промислового підприємства: Учебник; 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА – М, 1998. – 336 с.

10. Івашкевич В.Б. Аналіз дебіторської заборгованості // Бухгалтерський учет. – 2004. – № 12. – С. 55-59.

11. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. – К: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 378 с.

12. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

13. Мельник Л.Г., Корінцева О.І. Економіка підприємства: Конспект лекцій:

Навч. посіб. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 412 с.

14. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. – К.: Вища школа., 2003. – 278 с.

15. Мних Є.В., Ференц І.Д. Економічний аналіз. Навчальний посібник. Львів, “Армія України”, 2000. – 144 с.

16. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – 2-ге вид., стер. – К.: Алерта, 2003. – 485 с.

17. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємств та її аналіз: Навчальний посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 360 с.

СУКОВ Геннадій Сергійович – заступник генерального директора з фінансових питань і збуту ЗАТ “Новокраматорський машинобудівний завод”.

Наукові інтереси:

– проблеми обліку оборотних активів.